

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Козачинської Вікторії Валеріївни
«СУБ'ЄКТИВНІСТЬ: РОЗМИКАННЯ ГЕТЕРОГЕННИХ ОБШИРІВ
(ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук
зі спеціальності 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури

Нинішній розвиток філософського осмислення суб'єктивності в своєму осередді завжди натикався на проблематичність звертання до «людського чинника». Тому й не дивно, що поволі оформлювалася опозиція до філософії суб'єкта й вихід на передній план чогось загальнішого за когнітивні фактори. Отож неможливість здійснення редукції до якогось конкретного визначення людини привела до детальнішого переосмислення концепції «суб'єктивності».

Свою розвідку Вікторія Козачинська розпочинає з відомої тези, що методологічні підвалини новітнього філософсько-антропологічного розмислу вимагають ревізії усталеного ієрархічного структурування «специфічно людського» від «монологічності» до стратегії гетерогенної суб'єктивності. Авторка показує методологічну вичерпність однобічного модерного антропологізму, долучаючись до вивчення розмаїття обертонів суб'єктивності, серед яких означаються не просто спроби виявляти трансцендентне в іманентному, але й радикалізація суб'єктивності бодай і у незвичних модусах негативності, чужості, самоті, тілесності тощо.

Подальшим ракурсом дослідження виступає, власне, осмислення гетерогенної специфіки суб'єктивності. Наголос робиться не лише на філософії свідомості чи феноменології, але й нейронауці, де обґрунтовується попередня когнітивна організація внутрішнього досвіду й утворення ментальних феноменів за межами наративу. Важливу роль відіграє також темпоральна формалізація й сприйняття афектів. Цей аналіз провадиться не в суто теоретико-пізнавальній площині, а із залученням людинознавчої рефлексії кінця ХХ початку ХХІ століть з урахуванням: тенденцій до зняття суб'єкта як метафізично заангажованого субстанціонального осередку діяльності й пізнання, а на додачу також і виявів плюрального оприявлення гетерогенних обширів суб'єктивності.

Подібні міркування дозволяють здобувачці сформулювати думку про перехід від моноцентричного статусу іманентно замкненого «Я» до ідеї множинності форм суб'єктивності, яка розкривається через відкритість до сучасного антропологічного розмислу. Дисертантці тут залежить на людській несталості, яку вона виводить із неоднозначності раціонального, суперечності та двоїстості людського положення в світі. Дослідниця говорить про роль у людському бутті інстинктивних, екстатичних, тілесних обрїїв, які теж обрамлюють горизонт суб'єктивності. Врешті, канва наукової розвідки розкриває потребу долання класичного антропологізму від модерної до новітньої філософії, а здобувачка формулює тезу про полісутнісні, ба навіть радикальні форми суб'єктивності, що знаходять вираз у згаданому вище словосполученні «трансцендентне в іманентному».

Спираючись на твердження класиків філософської антропології (Г. Плеснер, О. Больнов) про те, що окремий феномен людського, не збігаючись із життям у його цілісності, здатен розкрити повноту існування, Вікторія Козачинська наполягає: екзистенційний статус істоти, що перебуває в «розламі буття», тобто поставлена перед Ніщо суб'єктивності, виявляє підґрунтя суперечливої сув'язі в людині «меонтичності» й трансцендування. Таку особливість людського буття в дисертації визнано підмурівком полісутнісного прояву специфічно людського. Експлікуючи радикальні обертони суб'єктивності, дослідниця виокремлює їх своєрідну ознаку — «негативність». У цьому зв'язку згадуються: проект підозри щодо «людського, занадто людського» (Ф. Ніцше), теза про недостатність суб'єкта в негативній антропології (Г. Плеснер, А. Гелен, М. Шелер), вихідне позиціонування людини, що характеризується «стоянням у ніщо» чи здатністю до неантизації (Ж.-П. Сартр, К. Ясперс, Е. Фром), розпадання суб'єктивності в структуралістському психоаналізі (Ж. Лакан) та інші сюжети.

Положенням про екстремальне розімкнення та меонічність (ніщоту) обґрунтовується ідея долання догматичних антропологічних означень. Авторка доводить: некласична антропологія складається як дискурс розпадання уявлення про людину універсальну, натомість остання схоплюється через біологічну та духовну неусталеність, що дозволяє їй розвивати власні проекти майбутніх самозвершень. Так само

несталість і перверсійність суб'єктивності, проявлена як онтологічна нестача, стає передумовою творчого характеру суб'єкта, перетворюючи його з суто пізнавального чи то діяльного «агрегата» на живу істоту. Людина не замикається у своєму світі, а творить себе, звертаючи увагу на Іншого. Цим розмикається простір самореферентного Я, перетворюючи людину на трансцендентну, морально відповідальну істоту. Здобувачка не забуває й про експлікації Чужого як інтрасуб'єктивної чужості (Ю. Кристева) чи як лімінальної форми ідентичності (Б. Вальденфельс), виявляючи в цих підходах значний ресурс долання постмодерної втрати суб'єкта.

Центральним висновком, що його робить Вікторія Козачинська, є положення про людське життя як наполегливого й напруженого прагнення до повноти та органічності частин і зв'язків, які складають ментально-соматичну організацію людського. Й хоча це свідчить про внутрішню суперечність життя як цілого, втім цілісність специфічно людського досягається через безнастання самоздійснення життєвих здатностей і потенцій шляхом умовної «цілісності». Тобто, людину треба розглядати в ракурсі розмаїтої множинності її окремих «цілісностей».

Важливим елементом дисертаційного розгляду є теми тілесності й конечності, названі в тексті роботи фундаментальними складовими суб'єктивності, бо через них розкривається людська самосвідомість або самість. Але вони потребують постійного коригування щодо згаданої антропологічної неусталеності. Відтак, суб'єктивність постає наділеною синтетичною функцією до охоплення конститутивних для індивідуального досвіду феноменів: від афектів і тілесних проявів до найскладніших форм саморефлексії та інтерсуб'єктивності як підґрунтя формування ідентичності. Нарешті, образ тіла стає вагомим антропологічним компонентом завдяки якому суб'єкт надає собі прийнятної соціальної форми, знаходячи собі місце в цивілізації, а тим часом його тіло реагує на естетичні й соціокультурні запити.

В результаті проведеного дослідження дисертантка наполягає на тому, що новітня людинознавча парадигма вимагає перегляду узвичаєного структурування специфічно людського заради розмикання гетерогенних обширів суб'єктивності, що уможливорює врахування базових антропологічних ознак та тенденцій до трансгресії. На думку авторки, досвід сьогодення спростовує образ людини універсальної ради-

калізацією партикулярних іпостасей, лімінальних обріїв існування та якостей, що не надаються до тотального редукціонізму. Вікторія Козачинська схвалює перехід до інтерсуб'єктивної парадигми людини й радикальне долаття метафізичної суб'єктивності. Її приваблює маніфестація конструктивної відкритості сучасного антропологічного дискурсу, що підходить до розгляду суб'єктивності як осередку вільного виходу за власні межі, наділяючи людську істоту ознаками контрверсійної єдності.

Отже, в рецензованій дисертаційній праці характеристики суб'єктивності визначаються через специфічну синтетичну функцію, що окреслена неочевидною повнотою гетерогенних обширів і охоплює конститутивні для індивідуального буття неоднозначні феномени. Людське буття розкривається через сув'язь протейстичних антропологічних ознак, не претендуючи на всеосяжність у розв'язанні однієї з найпотаємніших загадок, пов'язаної з багатьма непроясненими гранями існування.

Окресливши здобутки дисертації Вікторії Козачинської, хочеться висловити й деякі зауваження.

По-перше, вже в самій назві дисертації фігурує термін «гетерогенність». В найзагальнішому розумінні його можна перекласти як «неоднорідність». Але коли ми читаємо «розмикання гетерогенних обширів», одразу ж складається враження, що йдеться про підсилення гетерогенності. Однак, авторці йдеться про порівняння, з одного боку, класичної моноонтичності, монологічності, однозначності, зрештою, гомогенності в антропології та, з другого боку, некласичної гетерогенності, де людське буття представлене багатьма проявами. «Розмикання гетерогенності» може означати тоді, що в концепції дисертації не йдеться про можливу єдність, а людина ніби невпинно «розпадається» на окремі, хоча й значущі, але таки відокремлені фрагменти людської маніфестації.

По-друге, у зв'язку з цим постає питання: якщо в концепції багатогранної суб'єктивності важливу роль відіграє множинність, то чи не передбачається авторкою така ідея цілісності людського буття, яка б враховувала, хоч і тимчасову, але синтезу, можливо не всіх, проте багатьох важливих для становлення людини компонентів гетерогенності.

По-третє, дисертантка вряди-годи вживає слово «повнотність», що вочевидь означає повноту й цілісність людського буття. Постає питання: як авторка поєднує ідею самототожності суб'єкта з тезою про гетерогенність?

Вказані вище зауваження не скасовують плідного доробку дисертантки. Вони не зменшують наукової чи практичної цінності результатів роботи. Відтак, актуальність обраної теми, ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, їхня достовірність і новизна, а також повнота викладу в опублікованих працях дозволяють позитивно оцінити дослідження.

Оформлення і виклад дисертації цілком відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних праць, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. Зміст автореферату та його основні ідеї релевантні положенням, викладеним у дисертації.

Дисертація Вікторії Козачинської «Суб'єктивність: розмикання гетерогенних обширів (філософсько-антропологічний вимір» відповідає паспорту спеціальності 09.00.04 — філософська антропологія, філософія культури і є цілком завершеною науково-дослідницькою роботою, в якій розв'язується задача аналізу антропологічного виміру суб'єктивності. Робота відповідає вимогам, що містяться в «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а здобувачка — Козачинська Вікторія Валеріївна — заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.04 — філософська антропологія, філософія культури.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії та релігієзнавства
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

Т.В. Лютий

Лютий Т.В.
